

VELNA LAVĪZE

Nākošā diena noritēja gandrīz tādā pat kārtībā kā iepriekšējā. Puiši atkal agri no rīta aizbrauca uz mežu malkā, un kalpu istabā meitas palika vienas. Tikai pret vakaru, kad jau visi mājas ļaudis sāka lasīties kopā, iebrauca viesis, garais Krišus. Tas bij vīrs ar lielu, allaž tukšu vēderu un ar vēl lielāku bārdu, kas šo vēderu apklāja. Viņš bij mums no tēva puses attāls radnieks, dzīvoja kādā pusmuižē par vagaru un bija iekrājis savu labu grasi.

Pēc rakstura viņš bija ļoti skops un nevīdējās pat paēst mājā un lūkoja vienmēr, kur varētu citur labi atēsties. Šādā nolūkā viņš bij arī pie mums ieradies un gribēja reizē izubagot kādu vezmeli lopu ēdamā, jo esot barga ziema un ēdamais lopiem pietrūcis. No vezmeļa, protams, iznāca liels vezums siena vai āboliņa, “bet radam jau jādod, ko lai dara,” – tā māte nopukojās. Arī pats Krišs nebij nemaz piecienājams. Viņš izēda kādas trīs lielas bļodas, sataisītas ar kunkuļiem ķēnes pienā, šķīvi pilnu izceptas gaļas un šķīvi sviesta, un lielu kukuli maizes, un tad tikai aprīma viņa rūcošais vēders, kas gurkstēja kā varžu diķis pava-sari. Paēdis viņš atsēdās nomaļus pie plītskrāsns, kas jau kurējās, un sāka iepīpot. Arī tabakas viņam nebij līdz, un pīpi viņš vispār lūdza, lai tēvs viņam iedāvinātu par atmiņu, un man bij jāsameklē viņam sērkokciņi.

Arī tos viņš neizlietoja, lai iededzinātu pīpi, bet iebāza kabatā. Pīpē viņš ielika no krāsns oglīti. Labi iepīpojis, viņš jutās visai omulīgā gara stāvoklī un meklēja tagad

kādu biedru sarunai, viņš pats nemīlēja daudz runāt, bet labāk uzklausījās. Tādu dalībnieku jeb, vēl labāk, dalībnieci, viņš drīz arī atrada.

Bij patlaban pārnākusi mana senākā aukle, vecā Lavīze; viņa kādas dienas bija pavadījusi kaimiņos, linus vērpjot, jo bija pazīstama kā laba linu vērpēja un kā tāda ļoti meklēta.

Sākumā viņa bija bijusi tikai mana aukle vien, bet, man paaugoties, šis viņas amats bij izbeidzies. Māte tomēr deva viņai dzīvokli un maizi joprojām, un, cik tā vēl spēja, ar vērpšanu pastrādāt, bija viņas tiešā peļņa. Pēc sava izskata viņa bija saīgusi, drūma vecene ar rupjiem sejas pantiem un lielu degunu, bet visvairāk izcēlās viņas greizā galva, kas bij sagriezusies uz viena pleca un vairs nebij uz priekšu atliecama.

Šo greizo galvu Lavīze bija iemantojusi tādēļ, ka viņa teicās vienu nakti redzējusi velnu. Ļaudis viņas velna stāstu pazina un viņu pašu citādi nesauca kā par “Velna Lavīzi”. Varbūt šī palama viņai bija dota arī vēl tādēļ, ka viņa lūkoja allaž ļaudis iebiedēt. Neraugoties uz drūmo un saīgušo izskatu, viņas greizā galva bij pilna visādu izdomu un veselās spoku romantikas. Sevišķi lētticīgajām un bailīgajām kalponēm bij daudz no viņas jācieš.

Es tomēr savu aukli ļoti mīlēju un vienmēr klausījos viņas velnu un spoku stāstos. Citas sievas gan manu māti biedināja, lai mani nelaistu pie Lavīzes, jo tā man iemācīšot visādas blēņas, palaikam jau gadoties, ka bērns iznākot tāds pat kā aukle; varbūt es dabūšot pat vēl greizu galvu. Bet viss tas neko nelīdzēja, es no savas aukles nebiju šķirama.

Tagad, kur Krišs bij atbraucis, es ļoti labi zināju, ka Lavīze tam stāstīs savu velna stāstu, jo viņš to vēl nebija dzirdējis, un tādēļ jau gaidīt gaidīju. Visas pazīmes jau arī uz to norādīja: Lavīze iešņauca tabaku, nokraukšķējās un pievirzījās Krišam arvien tuvāk, “esot rokas jāsasilda”. Rokas sildot, iesila arī mēle, un Lavīze bij jau tiktāl, ka varēja sākt savu stāstu. Kalpones gan iesaucās: “Nu jau Lavīze atkal stāsta par velnu!” – bet visi tomēr no jauna klausījās.

Lavīzes piedzīvojums bij noticis gadus divdesmit vai vairāk atpakaļ. Kādā vēlā rudens vakarā viņa no ciema gājusi uz mājām. Metusies jau tumsa, un viņai bijis jāiet pa mežu, bet ko darīt, lai arī diezin cik bail, atpakaļ palikt nevarējusi, rītu agri viņu saimnieks gaidījis pie steidzama darba. Piesaukusi mīļo Dieviņu un pārlikusi bozīti ar nas-tiņu galā pār plecu, viņa steidzīgiem soļiem devusies uz priekšu. Ceļš vedis caur Zaļās muižas lielo, biezo parku un taisni pa to vietu, kurai bijusi nelaba slava, tādēļ ka tur mituši visādi spoki un nelabi gari, un kura tāpēc iesaukta par Zaļās muižas “Ellīti”. Viņa tā steigusies, ka kreklis aiz sviedriem pielipis pie muguras, tomēr tumsa jau uznākusi, tikko viņa iegājusi parkā un bīstamā vieta vēl bijusi priekšā. Tumsa tīri kā krišus uzkritusi un bijusi tik bieza un melna, it kā būtu uz galvas uzņemts biezs, melns lakats.

Uzreiz arī ceļš pazudis, it kā zem kājām izrauts, bet tikko bijis taču plats, balts lielceļš! Un nu viņa atradusies dziļā, svešā mežā un nezinājusi vairs, kur atrodas un uz kuru pusi griezties un meklēt izeju. Līdz ar to arī iesācies ap viņu pavisam savāds troksnis, tāda šņākšana un brakšķēšana, it kā visapkārt tiktu koki laužti un zari

plēsti. Viņa nekur nevarējusi paiet, jo pa kājām vēlušies koku gabali un allaž kas cits. Viņa nodomājusi, ka tie būs koku zari, un noliekusies, lai vienu paceltu. Bet – ak tu Dieviņ! – nebijis vis nekāds zars, bet kails sažuvis kauls, mironķkauls! Un viņai pa kājām mētājušās arī apaļas mironģalvas.

Gribējusi gan kliegt, bet nedabūjusi nevienas skaņas pār lūpām, rikle bijusi kā aizžņaugta; gribējusi skriet, bet palikusi kā pienaglotā – un kur aklā naktī bez ceļa lai skrietu! Nu tik arī viņa pamanījusi, ka nastiņa, kas viņai piekārtā pār plecu bozītes galā, top arvien smagāka un smagāka un lauž pavisam plecu atpakaļ. Mēģinājusi bozīti pārlikt uz otru plecu, bet tā pie muguras it kā pieaugusi un paliek tik smaga, vairs ne pakustināt. Gribējusi paskatīties atpakaļ, kas pie bozītes tik smagi piekāries klāt, bet nedrīkstējusi, jo jutusi, ka viņai kāds uz kakla pūš karstu dvašu.

Beidzot nodomājusi: “Lai nu notiek kas notikdams, skatišos atpakaļ!” Jutusi gan arī reizē, it kā kāds ar varu grieztu viņai galvu atpakaļ, lai skatās, un te nu viņa vai sastingusi briesmās, jo ieraudzījusi pašu nelabo. Tas bija zaļš, viscaur zaļš! Zaļa seja, zaļi svārki, zaļas rokas, gari, zaļi nagi kā kārķļu ceri, bet asi kā plēsīgam putnam. Arī bārda un mati bijuši zaļi, un katrs mats stāvējis savrup, uz augšu sacēlies, kā meža kuiļa sari. Acu dobēs deguši divi ugunīgi caurumi, no kuriem plīvojusi liesma laukā kā no degoša piķa, un no acu kaktiņiem tecējušas sveķa un sēra posas ārā. Ausu vietā tam bijušas divas lielas piepes un pusparvēta mute bijusi noputojusies ar zaļām putām. Viss tēls bijis ietīts bālganā, treknā tvaikā un palsas gaismas apspīdēts no viņa paša acīm.

Lavīze nezināja tālāk pastāstīt, kas ar viņu noticis, tik to vien atminējās, ka kaut kā no meža tikusi laukā, kad ausis jau rīts, un kaut kā arī mājās pārķļuvusi. Bet tad viņa kritusi nesamaņā un ilgi sagulējusi slima. Kad beidzot piecēlusies, tā nevarējusi vairs galvu atlikt atpakaļ un tā palikusi greiza sagriežta uz viena pleca.

Stāsts nu bij galā. Krišs paskatījās uz Lavīzi, it kā nule to būtu ieraudzījis, piecēlās tad, nospļāvās un sacīja: “Tas bija senāk, tagad pasaule izšķīstīta un spoku vairs nav.”

Laiks bija vēls, citi jau bij apgulušies, arī Lavīze ielīda savā kaktā, un Krišs uzmeklēja viņam ierādīto gultu.

Varēja jau būt laba stunda pagājusi, kopš visi bij nogrimuši saldā miegā.

Te uzreiz kāds pēkšņi iebrēcās:

“Vai manu! Vai manu! Glābjiet!” Kliedziens bij nācis no Kriša gultas.

“Kas tur ir? Kas tur kliedz?” prasa kāds puisis pamošanās.

“Es, es!” vaimanā Krišs, “ļaudis, ceļaties, palīdzat!”

“Ko kliedz pa sapņiem un neļauj cilvēkiem gulēt, kas pa dienu izstrādājušies,” sirdās puisis.

“Apžēlojaties, mīļie ļautiņi, velns mani rauj, izpestat mani!”

“Vai tu gan redzi, šo velns rauj!” atrūc otrais puisis, “pārēdies, nu bļauj pa sapņiem.”

“Mīļie brālīši,” Krišs žēlīgā balsī lūdzās, “nav pa sapņiem, velns patiesi man uzkritis un rauj aiz bārdas, glābjat jel mani!”

Visi sāk piecēlties un meklē pēc sērkokociņiem, un drīz iedegas uguns. Krišs, izlēcis no gultas, kratās un purinājas, un tikai bļauj. Nekāds velns nekur nav redzams.

“Tur velns viņam gan vēderā,” zobojas puisi, “tā iet lielvēderiem!”

“Nē, bārdā! Bārdā!” kliedz Krišs.

“Nu, rādi šurp savu bārdu!” smejas kāds puisis, viņam klāt pienācis. “Liela jau arī ir kā slotā, aiz tās velnam būtu tiešām laba raušana, ja tik vien tāds būtu.”

“Jā! Ir, palūko,” sauc Krišs un rāda bārdu.

Puisis ķeras pie Kriša bārdas, un, tiešām, tā ir smaga, it kā kāds tur būtu svina bumbu piekāris. Viņš sāk to tuvāk apčamdīt, arī citi pienākuši klāt un grib izpētīt trokšņa cēloni, kas nakts vidū visus ļaudis uztraucis no miega.

Kalpones nodomā, ka velna Lavīze būs Krišu nobūrusi un tam patiesi velnu uzlaidusi.

Tuvāk izpētot, arī velns nāk klajā: ne par velti Krišs bij kliezjis, ka to rauj aiz bārdas. Bārdā bij pakāries un cieši ietinies ezītis, jo viņam bij iepatikusies šī mīkstā guļas vieta, uz kuru pūta virsū silta dvaša no mutēs.

Ezis arī nebūt nedomāja savu gultas vietu atstāt un nebij nekā no bārdas izdabonams laukā; kur viņam reiz patika, tur viņš palika. Pēc daudzām pūlēm cits nekas neatlika kā bārdu griezt nost, visu šo Kriša lepnumu, kas gadiem bij audzināta.

No rīta agri Krišs vairs nenogaidījis brokastu, patumsā savu vezumu piekrāvis un devies uz mājām. Par vezumu viņš šoreiz bija samaksājis dārgu maksu – savu bārdu. Bet ezītis netraucēts gulēja tālāk savās mīkstajās cisās.